

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Historica VIII (2009)

Iwona Kawalla

Ożywienie działalności i rozbudowa struktur organizacyjnych Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej w latach 1923–1939

Rok 1918 stanowił punkt zwrotny w wielu dziedzinach życia, m.in. w handlu i w organizacji kupiectwa. Nienaturalne granice rozdzielające kraj na trzy dzielnice, nadające odśrodkowy kierunek działalności oraz liczne przeszkody w rozwoju gospodarczym zniknęły wraz z odzyskaniem niepodległości. Rozpoczęła się ewolucja życia gospodarczego, co przyczyniło się do zwiększenia aktywności zrzeszeń kupieckich.

W pierwszych latach niepodległości Krakowska Kongregacja Kupiecka powoli odradzała się, po wielu latach skromnego funkcjonowania w okresie zaborów i I wojny światowej¹. Odrodzenie gildii nastąpiło wraz z nadaniem jej nowego statutu², na podstawie uchwały Walnego Zgromadzenia Kongregacji 4 marca 1923 roku³. Po odzyskaniu niepodległości zaistniała konieczność opracowania nowego statutu uwzględniającego potrzeby nowych czasów, a co za tym idzie nowej sytuacji politycznej i gospodarczej⁴. Organizacja miała swoją siedzibę w Krakowie w pałacu Spiskim przy Rynku Głównym 34. Obszar działalności rozciągał się na Małopolskę Zachodnią, aż po rzekę San.

Według statutu, celem Kongregacji było:

pielęgnowanie solidarności zawodowej, czuwanie nad godnością i stanem kupiectwa polskiego, obrona i popieranie moralnych oraz materialnych interesów kupieckich, dążenie do unarodowienia handlu polskiego, trzymanie pieczy nad zawodem kupieckim, moralnym

¹ T. Jackowski, *Zrzeszenia kupieckie w Polsce*, Warszawa 1948, s. 9.

² „Krakowska Kongregacja Kupiecka w Krakowie, założona w r. 1410 przez Jerzego Morsztyna, kupca i rajcę krakowskiego, zatwierdzona przywilejem królów Zygmunta I w r. 1521 i w r. 1524, Zygmunta III w r. 1594, Augusta II w r. 1722, Augusta III w r. 1736, Stanisława Augusta w latach 1776 i 1788, urządzona na nowo przez Senat rządzący wolnego, niepodległego i ściśle neutralnego miasta Krakowa z okręgiem, ustawą statutową z dn. 16 stycznia 1921, z 13 sierpnia 1833 i 14 listopada 1842 zmuszona czasu niewoli austriackiej zmienić swój ustrój na podstawie austriackiej ustawy przemysłowej z 15 listopada 1867 przekształcona została zmianami statutu w latach 1869, 1905, 1910, 1923”. *Krakowski Rocznik Kupiecki*, Kraków 1926, s. 37.

³ Ibidem.

⁴ K. Jelonkówna, *Kongregacja Kupiecka w Krakowie i jej akta z lat 1722–1949*, „Archeion”, T. XIV, Warszawa 1968, s. 117–118.

wykształceniem uczniów i młodzieży handlowej. Popieranie interesów członków w dziedzinie gospodarczej i humanitarnej przez zakładanie odpowiednich instytucji, jak kas wzajemnego kredytu, organizacji wspólnych zakupów, jak również składów i burs⁵.

Cel zamierzano osiągnąć poprzez:

- współpracę z władzami i instytucjami państwowymi, samorządowymi, informowanie ich za pomocą memoriałów i opinii o potrzebach, dążeniach handlu oraz o ogólnej polityce gospodarczej,
- wysyłanie delegatów Kongregacji na spotkania z przedstawicielami władz,
- współdziałanie w wydaniu karty przemysłowej, koncesji, wspieranie działalności handlowej, podatkowej, transportowej, celnej, kredytowej,
- prowadzenie biura informacyjno-statystycznego w sprawach mających znaczenie dla stosunków handlowych, delegowanie ekspertów sądowych, organizowanie zjazdów kupiectwa polskiego, wystaw,
- powołanie spółki w celu pomagania członkom w zdobywaniu towarów, gotówki lub kredytu.

Dużą uwagę przywiązywano do działalności edukacyjnej, postanowiono tworzyć bursy i szkoły zawodowe dla młodzieży, czuwać nad nimi, wspierać młodzież w dalszym kształceniu, uregulowaniu ich stosunku do pryncypałów. Pomoc miała też polegać na wystawianiu i potwierdzaniu świadectw nauki, normowaniu warunków utrzymywania praktykantów oraz udzielaniu wszechstronnego wsparcia młodym adeptom sztuki kupieckiej⁶. Wydawano również własne publikacje informacyjne⁷.

Majątek Kongregacji składał się z funduszu żelaznego, rezerwowego, obrotowego, z funduszy specjalnych, z wszystkich nieruchomości i ruchomości będących własnością organizacji. Prezydium odpowiedzialne było za prowadzenie inwentarza majątku ruchomego i nieruchomego. Rada zarządzała majątkiem i dochodami, przestrzegając zatwierdzonego przez Walne Zgromadzenie rocznego preliminarza budżetowego. Zgromadzenie podejmowało decyzje we wszystkich sprawach majątkowych, m.in. zezwalało na zaciąganie pożyczki.

Fundusz żelazny stanowiły środki płatnicze i nieruchomości Kongregacji, uzupełniano go wpływami z wpisowego członków, z darów i legatów przekazanych na ten cel, z nadwyżki dochodów przelanych na fundusz przez Walne Zgromadzenie. Na fundusz rezerwowy składały się fundusze na ten cel przeznaczone, uzupełniane nadwyżką dochodów lub jej częścią. Fundusz obrotowy tworzyły zasoby finansowe zarezerwowane na ten cel. Pokrywano z nich wydatki administracyjne zgodnie z założeniami preliminarza budżetowego. Fundusz uzupełniano wpływami ze

⁵ *Krakowski Rocznik...*, s. 37.

⁶ Statut przewidywał uchwalenie specjalnego regulaminu dotyczącego praktykantów i uczniów handlowych. Został on opracowany i zamieszczony drukiem na łamach *Krakowskiego Rocznika Kupieckiego* w 1926 roku. Czas trwania nauki uzależniono od posiadanego wykształcenia handlowego. Do obowiązków pryncypała należała dbałość o uzupełnienie wiedzy handlowej ucznia na kursach zawodowych, a kwalifikacje uczniów i praktykantów miała sprawdzać komisja egzaminacyjna działająca przy Kongregacji i złożona z jej członków. K. Jelonekówna, *Kongregacja Kupiecka ...*, s. 120.

⁷ W 1925 roku wznowiono wydawanie własnego organu prasowego „Kupiec Polski”, który po nieudanej fuzji ze „Światem Kupieckim” w latach 1926–1930 wydawano aż do wybuchu II wojny światowej. *Krakowski Rocznik...*, s. 38.

składek członkowskich oraz dochodów bieżących, przez które rozumiano odsetki od kapitału, dochody z nieruchomości, kwoty uzyskane ze sprzedaży własnych publikacji i drobne wpływy biurowe. Fundusz specjalny był tworzony ze źródeł wskazanych przez Walne Zgromadzenie oraz darów i legatów o specjalnym przeznaczeniu. Zużytkowywano je jedynie na cel, na który były przeznaczone. W wyjątkowych sytuacjach przeznaczenie ich mogło być zmienione, oczywiście za zgodą ofiarodawcy. Gdy jej nie wyraził, pieniądze były mu zwracane. W innych przypadkach decyzje podejmowało Walne Zgromadzenie. Fundusze lokowane były zgodnie z ustaleniami Zgromadzenia na wniosek Rady. Dokumenty, papiery wartościowe oraz gotówka przechowywane były pod pieczę Starszego i skarbnika. Za finanse Kongregacji odpowiedzialny był Starszy, któremu przysługiwało prawo zawieszania uchwał, gdy nie mógł za nie brać odpowiedzialności. W takim wypadku Walne Zgromadzenie w ciągu 14 dni musiało rozwiązać spór. Rachunki zamykano na koniec każdego roku kalendarzowego. Komisja kontrolująca składała się z 3 członków gildii, niewchodzących w skład Rady, wybieranych w tym celu przez Zgromadzenie. Zadaniem jej było kontrolowanie ksiąg, inwentarza, kasy i funduszków co najmniej raz do roku. Wyniki kontroli i stosowne wnioski kierowano do Walnego Zgromadzenia⁸.

W wypadku rozwiązania Kongregacji dokumentacja miała być przekazana do archiwum miasta Krakowa, a wszystkie fundusze do Kasy miejskiej jako osobny fundusz, z którego dwa razy do roku odsetki miały być przekazywane na rzecz podupadłych rodzin kupieckich. W przypadku wznowienia działalności miasto Kraków miało zwrócić organizacji przechowywane dokumenty i fundusze⁹.

Członkiem Kongregacji¹⁰ „mogła być każda osoba fizyczna bez różnicy płci, narodowości polskiej, wyznania chrześcijańskiego, lub osoba prawna, czyli spółka jawno-komandytowa, komandytowa na akcje, akcyjna z o.o., spółdzielnia oraz stowarzyszenie zarobkowe lub gospodarcze, które na podstawie karty przemysłowej lub koncesji prowadziło przemysł handlowy, oraz osoby wykonujące zawód samodzielnie jako kierownik, prokurent, dzierżawca lub zastępca na obszarze statutowym”¹¹.

Członków wybierała Rada, a członków honorowych, na wniosek Rady, Walne Zgromadzenie. Członkowie honorowi nie musieli należeć do organizacji, ale powinni byli czynnie popierać jej cele i wpływać na narodowienie i podniesienie handlu polskiego. Zwolnieni byli od płacenia składek. Każdy członek posiadał prawo wyboru i wybieralności. Mógł korzystać z pomocy wszystkich instytucji i środków organizacji. Z przynależnością do gildii wiązały się również pewne obowiązki, np. popieranie celów Kongregacji i wprowadzanie ich w życie, przestrzeganie uchwał i zarządzeń wydawanych przez Walne Zgromadzenie lub Radę. Członkowie byli również zobowiązani do regularnego płacenia składek i wszelkich opłat uchwalonych przez władze. Swoje prawa tracili w razie popełnienia haniebnego i niehonorowego czynu lub gdy nie płacili składek przez 6 miesięcy. Po wystąpieniu członek nie miał prawa do korzystania z majątku i działalności Kongregacji, ale zobowiązany był do płacenia składek do końca roku i wypełnienia wszystkich zobowiązań względem

⁸ *Krakowski Rocznik...*, s. 47–49.

⁹ *Ibidem*, s. 49–50.

¹⁰ W stosunku do wcześniejszego statutu zlikwidowano podział na członków rzeczywistych i uczestników. K. Jelonkówna, *Kongregacja Kupiecka ...*, s. 119.

¹¹ *Krakowski Rocznik...*, s. 39–40.

niej. W razie rezygnacji z przynależności do organizacji należało powiadomić o tym Prezydium listem poleconym¹².

Począwszy od 1923 roku organizacja zwielokrotniła liczbę członków, przyjmując do swego grona wielu nowych kupców wyznania chrześcijańskiego. Wiązało się to między innymi z powołaniem nowych oddziałów zamiejscowych, m.in. w Bochni, Białej i Kalwarii¹³. Dynamiczny wzrost liczebności kupców w ramach organizacji, tworzenie nowych filii było spowodowane ciężką sytuacją gospodarczą i trudnym położeniem handlu. Każdy obywatel odczuł dotkliwie okres I wojny światowej, a pierwsze lata powojenne nie przyniosły upragnionej stabilizacji, gdyż sytuacja aprowizacyjna była tragiczna. W szczególnie trudnej sytuacji znaleźli się drobni przedsiębiorcy i handlowcy, wielu z nich zrozumiało, że tylko przynależność do zrzeszenia o trwałych i stabilnych podstawach daje szansę rozwoju i obrony interesu, a takim zrzeszeniem była Krakowska Kongregacja Kupiecka.

W czasie posiedzenia Rady 7 lutego 1923 roku wniesiono projekt o obowiązkowej przynależności do organizacji. Dyskusja na ten temat była ożywiona. Nie zależało gildii na wpływach finansowych, ale na „powadze, sile i bycie gildii, gdyż słaba i nieliczna była skazana na upadek i wciśnięcie się w jej ramy kupców żydowskich”. Postulowano, aby przyjmować nawet drobnych kupców, by wzmocnić organizację liczebnie¹⁴. Warto wspomnieć, że na początku funkcjonowania gildii istniało podobne zarządzenie, zniesione zostało dopiero w okresie panowania austriackiego w Galicji w 1859 roku¹⁵. Ostatecznie wniosek o przymusowości upadł. Pomimo tego, po wojnie liczba członków zwiększyła się aż siedmiokrotnie w stosunku do stanu z okresu przedwojennego¹⁶.

Tab. 1. Wzrost liczby członków organizacji w latach 1923–1939

Lata	Liczba członków
4 III 1923	241
31 XII 1927	364
31 XII 1929	500
1 IV 1933	600
1 I 1934	430

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem, s. 27–28.

¹⁴ Archiwum Państwowe w Krakowie (dalej: APKr), Akta Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej (dalej: AKK 6), Księga Protokołów posiedzeń Kongregacji Kupieckiej Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa od 20 I 1901 do 29 V 1926, Sprawozdanie z posiedzenia Rady za dzień 7 lutego 1923 r.

¹⁵ *Krakowski Rocznik...*, s. 26.

¹⁶ J. Bieniarzówna, J. Małecki, *Dzieje Krakowa*, t. 4, *Kraków w latach 1918–1939*, Kraków 1997, s. 213.

15 IV 1935	462
1 I 1936	481
1 I 1937	552
1 IV 1937	665
1 I 1938	677
1 IV 1938	737
1 I 1939	763
15 IV 1939	833

Źródło: *Sprawozdania z działalności Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej z lat 1927–1939*, „Kupiec Polski”, „Świat Kupiecki”, Protokół z posiedzenia Rady Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej z dnia 4 marca 1923 roku, APKr, AKK 6, Księga Protokołów posiedzeń Kongregacji Kupieckiej Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa od 20 I 1901 do 29 V 1926.

Według nowego statutu, władze Kongregacji składały się z: Walnego Zgromadzenia, Rady Kongregacji, Koła Seniorów, Prezydium oraz Zarządów Sekcji.

Walne Zgromadzenie tworzyli wszyscy członkowie oraz delegaci oddziałów zamiejskowych. Zwoływał je Starszy lub w jego zastępstwie jeden z podstarszych na niedzielę po oktawie Trzech Króli, zgodnie z odwiecznym zwyczajem organizacji. Najpóźniej mogło być zwołane do końca marca. Również nadzwyczajne Walne Zgromadzenie zwoływał Starszy lub jeden z podstarszych na pisemne żądanie Komisji Kontrolującej, co najmniej 1/6 członków lub za uchwałą Rady, najpóźniej w ciągu tygodnia po zapadnięciu uchwały lub nadejściu żądania członków. Ogłoszenie o miejscu i czasie Walnego Zgromadzenia zamieszczone miało być w jednym z dzienników krakowskich lub we własnym organie prasowym – „Kupcu Polskim”, co najmniej 14 dni przed przewidzianym terminem. Ogłoszenie miało również wisieć w sekretariacie, ponadto należało je wystać do sekcji zamiejskowych. Ogłoszenie zawierało termin i porządek dzienny obrad oraz ewentualny termin następnego Walnego Zgromadzenia, w razie gdyby pierwsze nie doszło do skutku z powodu np. braku kompletu, czyli 1/4 członków uprawnionych do głosowania. Powtórne Walne Zgromadzenie powinno odbyć się co najmniej godzinę później, z tym samym porządkiem dziennym. Zgromadzeniu przewodniczył Starszy lub jeden z podstarszych, a w razie ich nieobecności Walne Zgromadzenie wybierało przewodniczącego obrad. W czasie posiedzenia poruszane były sprawy zamieszczone w porządku dziennym lub pisemnie zgłoszone na 8 dni przed terminem do Prezydium. Inne wnioski były rozpatrywane podczas spotkania, gdy zgromadzeni uznali, iż są to sprawy niecierpiące zwłoki. Uchwały zapadały większością głosów, a w razie równej ilości głosów rozstrzygał je przewodniczący. Jeśli obrady dotyczyły zmiany statutu lub rozwiązania organizacji, wymagana była za pierwszym razem obecność przynajmniej połowy członków uprawnionych do głosowania, a do ważności uchwały zgoda 2/3 obecnych. W razie braku kompletu zwoływać miano ponownie

Zgromadzenie, które bez względu na komplet obradowało i podejmowało uchwały większością 2/3 głosów. Głosowano jawnie, przez podniesienie ręki. Wybór członków Rady i Komisji Kontrolującej odbywał się tajnie za pomocą kartek¹⁷.

Do zakresu działania Walnego Zgromadzenia należało: wyznaczanie celów organizacji, zmiana statutu, decyzje o zamknięciach rachunkowych i preliminarzach budżetowych przedstawionych przez Radę, opiniowanie nagłych wniosków, uchwalanie wysokości składek członkowskich, czuwanie nad istniejącymi lub powstającymi instytucjami zawodowymi, naukowymi lub humanitarnymi, postanowienie o rozwiązaniu zrzeszenia oraz ustanowienie regulaminu obrad Zgromadzenia, wybór członków: Rady, Koła Seniorów, Komisji Kontrolującej, Sądu polubownego i honorowego oraz dwóch weryfikatorów, mianowanie członków honorowych. Po spisaniu protokołu Zgromadzenia podpisywał je przewodniczący, sekretarz generalny i dwóch weryfikatorów¹⁸.

Rada Kongregacji składała się ze Starszego, dwóch podstarszych, 15 radców i sekretarza generalnego, który posiadał głos doradczy. W posiedzeniach Rady z głosem doradczym mogli uczestniczyć przewodniczący zatwierdzonych przez Radę sekcji. Walne Zgromadzenie wybierało Radę na trzy lata, w taki sposób, iż co roku 1/3 część Rady odnawiała się.

W pierwszym roku ustępował jeden z podstarszych i 6 radców, po drugim roku Starszy i 5 radców, po trzecim reszta członków Rady. O kolejności decydował los. Z wyborów należało spisać protokół podpisany przez przewodniczącego i dwóch skrutatorów. Rada konstituowała się na pierwszym posiedzeniu po Walnym Zgromadzeniu, wybierając Starszego, 2 podstarszych i skarbnika na okres 3 lat. Radcy pracowali bezpłatnie. Posiedzenie Rady zwoływał Starszy lub w jego zastępstwie jeden z podstarszych raz na miesiąc. Zawiadomienie o posiedzeniu Rady rozsyłano na 3 dni przed terminem, z równoczesnym podaniem porządku dziennego. Komplet Rady składał się z 9 członków i przewodniczącego. W razie nieobecności członka Prezydium funkcję przewodniczącego pełnił jeden z obecnych, do tej funkcji obrany. Do ukonstytuowania się Rady potrzebnych było 12 radców. Uchwały Rady zapadały większością głosów, przy równej liczbie głosów rozstrzygał przewodniczący. Z posiedzeń Rady prowadzono protokoły, które zapisywane były w osobnej księdze, opatrzonej w podpisy przewodniczącego i sekretarza. Rada miała prawo ustanawiania regulaminu swych czynności¹⁹.

Do zakresu działania Rady należało: prowadzenie wszystkich spraw niezastreżonych dla Walnego Zgromadzenia, wybór Starszego, 2 podstarszych, członków Rady, ponadto gospodarka pieniężna w ramach preliminarza uchwalonego przez Walne Zgromadzenie, przedstawienie mu sprawozdań rocznych zamknięć rachunkowych i preliminarzy budżetowych. Rada mianowała na wniosek Prezydium funkcjonariuszy Kongregacji i zatwierdzała zawarte z nimi umowy, przyjmowała nowych członków i przygotowywała wnioski na Walne Zgromadzenie dotyczące przyjęcia nowych członków honorowych, tworzenia sekcji organizacji i zatwierdzenia ich regulaminu, wybierała stałych delegatów do władz, urzędów. Określała prze-

¹⁷ *Krakowski Rocznik...*, s. 41–42.

¹⁸ *Ibidem*, s. 42–43.

¹⁹ *Ibidem*, s. 43–44.

pisy dotyczące kształcenia i wychowywania uczniów, sporządzała opinie do władz i instytucji w imieniu Kongregacji²⁰.

30 września 1923 roku Walne Zgromadzenie wybrało Radę Kongregacji w składzie: Jan Kwiatkowski, Leopold Macharski, Robert Mydlarski, Adam Szarski, Witold Truszkowski, Julian Treutler, Stanisław Rąb, Stanisław Burtan, Aleksander Adelman, Stanisław Porębski, Ludwik Aksman, Jan Rothe-Rotowski, Henryk Oskarbski, Franciszek Wojas, Karol Krzetuski, Zdzisław Dzikowski i Karol Jarosz²¹. Rada odbywała od kilku do kilkunastu posiedzeń w roku.

Rada pełniła dwojaką funkcję, miała charakter złożony, z jednej strony – prowadziła działalność organizacyjną wewnątrz gildii, z drugiej – reprezentowała Krakowską Kongregację Kupiecką na zewnątrz. Przykładowo w okresie sprawozdawczym 1926/1927 radcy zajmowali się m.in. sprawami skarbowymi, podatkowymi. Rzecznikiem skarbowym był Aleksander Adelman i Stanisław Porębski, w sprawach socjalnych i ubezpieczeń działał Stanisław Sierotwiński, przedstawicielem w Kasie Chorych był Jan Kwiatkowski. Do rozwiązywania bieżących spraw Rada delegowała poszczególne Komisje lub przekazywała je wyznaczonym radcom. Znacznie zwiększała się liczba problemów, nad którymi pracowała organizacja, a tym samym liczba utworzonych Komisji.

W 1927 roku działały cztery Komisje: egzaminacyjna, administracyjna, statutowa oraz nadbudowy domu przy ul. Wielopole 11²². 5 maja 1938 roku Rada Kongregacji podjęła uchwałę o zwiększeniu liczby Komisji stałych, od tego czasu działało ich 11 z następującymi przewodniczącymi:

1. Komisja zagadnień handlu wewnętrznego i ustawodawstwa gospodarczego – Jan Kuhn,
2. Komisja organizacyjna – Leopold Jasiński,
3. Komisja kredytowa – Czesław Czarnecki,
4. Komisja do spraw oddziałów – Stanisław Sierotwiński,
5. Komisja opieki nad młodzieżą – Witold Truszkowski,
6. Komisja egzaminacyjna – Stanisław Sierotwiński,
7. Komisja towarzyska – Zbigniew Brzozowski,
8. Komisja statutowa – Adam Szarski,
9. Komisja doksztalająca – Andrzej Lankosz,
10. Komisja funduszu budowy „Domu Kupca” – Eugeniusz Jakubowski,
11. Komisja biblioteczna – Jan Kwiatkowski²³.

Statut z 1923 roku wprowadzał jako nowość organizacyjną Koło Seniorów²⁴. Skład Koła tworzyli: Starszy i zaśluzeni dla kupiectwa członkowie, których liczbę wyznaczało Walne Zgromadzenie. Obrady Koła zwoływał i przewodniczył im Starszy, a w jego zastępstwie jeden z członków Koła wybrany przez nie do tego zadania. Koło zwoływało zebrania na życzenie członków w ciągu 5 dni. Uchwały zapadały

²⁰ Ibidem, s. 44–45.

²¹ APKr, AKK 6, Sprawozdanie z posiedzenia Rady za dzień 30 września 1923 r.

²² *Sprawozdanie Generalnego Sekretarza Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej za rok 1927*, „Świat Kupiecki” 1928, nr 19, s. 351.

²³ *Sprawozdanie Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej za rok sprawozdawczy od 23 kwietnia 1938 do 23 kwietnia 1939*, „Kupiec Polski” 1939, nr 7, s. 6.

²⁴ K. Jelonkówna, *Kongregacja Kupiecka ...*, s. 120.

większością głosów, a w razie równej liczby głosów decyzję podejmował przewodniczący. Koło miało prawo opiniowania uchwał Rady dotyczących: zmiany statutu, kupna lub sprzedaży realności, kierowania wniosków na Walne Zgromadzenie, zgłaszania protestu zawieszającego wykonywanie uchwały Rady na 14 dni. Dopiero powtórnie przyjęta rezolucja uzyskiwała moc obowiązującą. Uprawnomocnienie uchwał Koła Seniorów było możliwe przy obecności 1/3 członków, ale nie mniej niż 3²⁵.

Kolejnym organem władz było Prezydium. Składało się ono ze Starszego, dwóch podstarszych i skarbnika. Do zakresu działalności Prezydium należało czuwanie nad funkcjonowaniem biur organizacji, załatwianie spraw bieżących, które nie wymagały uchwały Rady lub z powodu swej nagłości musiały być niezwłocznie wykonane, mianowanie delegatów w sprawach doradczych, zwoływanie Walnego Zgromadzenia, posiedzeń Rady. Prezydium czuwało nad przygotowaniem i przeprowadzeniem uchwał. Starszy lub podstarszy reprezentowali Kongregację na zewnątrz, wraz z sekretarzem i dwoma członkami Rady podpisywali wszystkie dokumenty zawierające zobowiązania prawne gildii. Pozostałe dokumenty podpisywał urzędujący członek Prezydium i sekretarz generalny²⁶.

Składy Prezydium w latach 1923–1938: 3 października 1923 roku wybrano: Starszego Aleksandra Adelmana, podstarszych Stanisława Porębskiego, Leopolda Macharskiego, skarbnika Karola Jarosza, sekretarza Rudolfa Radzyńskiego. W 1927 roku wybrano trzeciego podstarszego, został nim Eugeniusz Jakubowski. Skład Prezydium nie zmienił się aż do roku sprawozdawczego 1930/1931, ustąpił wtedy Starszy Aleksander Adelman, zastąpił go podstarszy Eugeniusz Jakubowski. Na stanowisko podstarszego wybrano Adama Szarskiego i Stanisława Rąba. W 1932 roku Karola Jarosza jako skarbnika zastąpił Czesław Czarnecki, a sekretarzem generalnym obrano Adama Dobrowolskiego. Od 1935 roku Leopolda Macharskiego zastąpił na stanowisku podstarszego Jan Kwiatkowski. W 1938 roku skład Prezydium prawie się nie zmienił, dołączył do niego Stanisław Sierotwiński²⁷.

Członkowie Prezydium wstawili się energiczną i bezinteresowną pracą dla dobra handlu i kupiectwa polskiego, a przede wszystkim małopolskiego. Niezwykle zasłużoną postacią był Aleksander Adelman, wieloletni Starszy, po I wojnie światowej inicjator zjednoczenia kupiectwa Małopolski Zachodniej pod zwierzchnictwem Kongregacji. Jako prezes Stowarzyszenia Kupców i Młodzieży Handlowej, a jednocześnie gorliwy obrońca młodych i ambitnych kupców doprowadził do połączenia wspomnianego Stowarzyszenia z gildią²⁸. Był w latach dwudziestych senatorem województwa krakowskiego w Senacie Rzeczypospolitej Polskiej I kadencji²⁹. Równie zasłużoną osobą był Eugeniusz Jakubowski, Starszy od roku 1930, niezwykle prężny działacz społeczny i gospodarczy. Dzięki niemu Kongregacja zajęła przodujące miejsce wśród zrzeszeń i sfer gospodarczych³⁰. August Porębski był założycielem i wie-

²⁵ *Krakowski Rocznik...*, s. 45.

²⁶ *Ibidem*, s. 45–46.

²⁷ *Sprawozdania Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej z lat 1923–1939*, „Kupiec Polski”, „Świat Kupiecki”.

²⁸ K. Jelonkówna, *Kongregacja Kupiecka...*, s. 119.

²⁹ J. Bieniarzówna, J. Małecki, *Dzieje Krakowa...*, s. 213.

³⁰ *Ponowny wybór Eugeniusza Jakubowskiego Starszym Kongregacji Krakowskiej*, „Kupiec Polski” 1937, nr 9, s. 1.

loletnim twórcą „Kupca Polskiego”, jako prezes Stowarzyszenia Kupców i Młodzieży Handlowej oraz jako radny miejski poświęcił się sprawom kupieckim i publicznym³¹. Jednym z najgorliwszych działaczy był dr Rudolf Radzyński, wiceprezydent Miasta Krakowa, sekretarz generalny gildii i odnowiciel jej potęgi³².

Przy organizacji działał Sąd polubowny, którego zadaniem było rozstrzygnięcie sporów natury handlowej, dotyczących członków Kongregacji, jak również osób nie należących do niej, ale ubiegających się o jej pomoc. Sąd polubowny konstytuował się w myśl ustawy cywilnej obowiązującej w Polsce. Sąd honorowy rozstrzygał spory według swojej woli, gdyż nie był krępowany żadnymi zasadami postępowania. Od jego orzeczeń nie było odwołania. Do podjęcia decyzji w sporze zainteresowane strony przedstawiały po 2 arbitrów, a następnie wybierano jednego superarbitra. W przypadku sporu przy wyborze superarbitra, decyzję podejmował Starszy³³.

Funkcje biura Kongregacji pełnił Sekretariat, działający pod nadzorem Prezydium i według regulaminu określonego przez Radę³⁴. Biuro poza pracami codziennymi udzielało porad w sprawach podatków państwowych, gminnych, w sprawach ustawodawstwa handlowego, socjalnych, ubezpieczeń społecznych i w kwestiach organizacyjnych. Zajmowało się reorganizacją statutu, opracowywało regulamin sekcji branżowych, pracowało nad schematem norm średniej dochodowości na podstawie fachowych opinii branż zorganizowanych w Kongregacji. Przygotowywało akcję wyborczą do Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie, zajmowało się również sprawą amnestii podatkowej. Pomagało przy uzyskaniu koncesji monopolowych i kredytów, przy organizacji nowych placówek itd. Biuro pracowało bardzo intensywnie, np. w 1927 roku udzieliło kilka tysięcy porad ustnych i ponad 2 tys. pisemnych. Na jego czele stał płatny sekretarz, funkcję tę pełnił dr Rudolf Radzyński, a po jego ustąpieniu Adam Dobrowolski. W 1930 roku biuro Sekretariatu zostało zreorganizowane. Pełniło teraz dyżur całodzienny, a nie – jak dotąd – dwugodzinny, dzięki czemu pracowało prężniej³⁵.

Gildia pragnęła skutecznie walczyć o prawa dla kupców, protestować przeciw spotykającej ich krzywdzie, pomagać w trudnych chwilach. Najlepszą metodą było udzielenie pomocy kupcom poszczególnych branż, gdyż tylko w ten sposób można było zapoznać się z ich istotnymi problemami. Nowy akt prawny dostosował się do potrzeb zmieniających się czasów i wprowadził prawo członków do zakładania w ramach organizacji sekcji branżowych. Funkcjonowały one według regulaminu powstałego na bazie statutu zatwierdzonego przez Radę. Sekcje tworzyły integralną część Kongregacji, a Sekretariat generalny był organem wykonawczym. Sekcje zajmowały się sprawami wyłączenie określonymi przez regulamin. Przewodniczący poszczególnych sekcji mieli prawo uczestniczenia w pracach i zebraniach Rady z głosem doradczym³⁶.

³¹ *Trzydzieści lat w służbie Kupiectwa Polskiego*, „Kupiec Polski” 1937, nr 1, s. 3.

³² *Ibidem*.

³³ *Krakowski Rocznik...*, s. 46–47.

³⁴ *Ibidem*, s. 46.

³⁵ *Sprawozdania Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej z lat 1928–1931*, „Świat Kupiecki” 1928, nr 24, s. 517; 1929, nr 17, s. 258; 1930, nr 14, s. 189; „Kupiec Polski” 1931, nr 19, s. 2–3.

³⁶ *Krakowski Rocznik...*, s. 40.

Jako pierwsza powstała w 1928 roku sekcja spożywczo-kolonialna pod kierownictwem Leopolda Macharskiego i Juliana Bobrowskiego. Głównym jej celem była dokładna kalkulacja i walka z wszelkimi objawami nieuczciwej konkurencji. Od samego początku istnienia osiągała sukcesy, ponieważ cenniki kalkulowane przez Kongregację były ściśle przestrzegane³⁷. 6 marca 1929 roku powołano do życia sekcję kosmetyczną, przewodniczącym został Stanisław Sierotwiński. Sekcja wysyłała memoriały do fabrykantów i przedstawicieli firm kosmetyczno-perfumeryjnych, w których przedstawiono sytuację całej branży³⁸.

Sekcja papiernicza, której przewodniczącym był Józef Fischer, organizowała koła branżowe na prowincjach, aby w ten sposób zbliżyć się do wszystkich kupców. Podstawowym problemem tej sekcji był brak standaryzacji wyrobów u hurtowników artykułów papierniczych oraz sprzedaż towarów po bardzo niskich cenach przez kupców innych branż³⁹.

Jesienią 1930 roku powstała sekcja cukiernicza, której głównym zadaniem było uregulowanie godzin handlu w sklepach cukierniczych. Dwa lata później utworzono sekcję fotograficzną Edwarda Grunhausena. 5 lutego 1935 roku ukonstytuowała się sekcja futrzana. Przewodniczącym został radca Jan Jachimski. Zarząd wydawał periodyczne komunikaty dla członków, poruszając w nich aktualne problemy i przedstawiając stan rynku⁴⁰.

Na terenie Krakowa i województwa krakowskiego branża gospodnio-szynkarska tworzyła stowarzyszenie pod nazwą Stowarzyszenie Przemysłu Restauracyjno-Hotelarskiego, obejmujące Żydów i chrześcijan. Jesienią 1936 roku odłam krakowski pod kierownictwem Franciszka Międzika, nie widząc celowości i dalszej możliwości pracy, postanowił wstąpić do Kongregacji. W tym też roku wybrano zarząd. Głównym celem było unarodowienie Centrali, tzn. przekształcenie jej w chrześcijańską, czysto polską, a następnie – po skonsolidowaniu w swym łonie wszystkich restauratorów chrześcijańskich na terenie Krakowa – zjednoczenie ich w Małopolsce⁴¹. W grudniu 1936 roku utworzono sekcję kupców mięsnych, która zainteresowana była przede wszystkim wykonywaniem ustawy o uboju rytualnym. Niestety gminy żydowskie nie stosowały się do niej⁴².

W roku 1938 liczba sekcji branżowych wzrosła do ośmiu:

1. Sekcja cukierniczo-owocowa – Leopold Macharski,
2. Sekcja futrzana – Eugeniusz Jakubowski,
3. Sekcja kosmetyczna – Stanisław Sierotwiński,
4. Sekcja kolonialno-spożywcza – Leopold Macharski,

³⁷ *Ze sprawozdania Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej, cz. II, Świat Kupiecki* 1929, nr 18, s. 280.

³⁸ *Sprawozdanie Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej, Świat Kupiecki* 1930, nr 13, s. 175.

³⁹ *Ze sprawozdania..., Świat Kupiecki* 1929, nr 18, s. 280.

⁴⁰ *Sprawozdanie Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej w Krakowie za rok sprawozdawczy 15 IV 1934–28 IV 1935, Kupiec Polski* 1935, nr 8, s. 6.

⁴¹ *Sprawozdanie Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej w Krakowie za rok sprawozdawczy 26 IV 1936–11 IV 1937, Kupiec Polski* 1937, nr 7, s. 13.

⁴² *Ibidem*.

5. Sekcja mięsna – Tadeusz Zydróż,
6. Sekcja papiernicza – Stanisław Rąb,
7. Sekcja restauracyjna – Juliusz Zaleski,
8. Sekcja włókiennicza – Witold Truszkowski⁴³.

W 1938 roku powołano do życia Hurtownię Kupców Polskich – Spółdzielnia z o.o. w Krakowie, pierwszą chrześcijańską spółdzielnię w mieście. Zadaniem jej było uniezależnienie polskiego detalisty od hurtowników żydowskich, jak również ustabilizowanie cen na rynku handlowym na poziomie uczciwej kalkulacji⁴⁴.

W tym też roku powstała sekcja Agentów Handlowych i Kupców Handlu Zagranicznego, której głównym zadaniem było unarodowienie tego działu handlu, co było możliwe wyłącznie poprzez podjęcie planowej i zorganizowanej obrony polskich importerów i eksporterów. Miała ona zapewnić swoim członkom należytą obsługę informacyjną w dziedzinie handlu zagranicznego⁴⁵.

W myśl założeń statutowych z 1923 roku bardzo ważnym i istotnym zadaniem gildii była praca organizacyjna, umacnianie założonych placówek oraz rozbudowa nowych oddziałów. Sekcje zamiejscowe tworzyły integralną część Kongregacji, a sekretariat generalny był organem wykonawczym. Rada określiła regulamin sekcji, oparty na statucie gildii. Przewodniczący mieli prawo uczestnictwa w pracach i zebraniach Rady z głosem doradczym. Sekcja zamiejscowa mogła powstać w miejscowości zamieszkałej przez co najmniej dziesięciu członków Kongregacji. Na swoje potrzeby otrzymywała od Rady maksymalnie połowę uiszczonych przez członków składek rocznych⁴⁶. Do końca 1925 roku utworzono dziesięć oddziałów w Bochni – prezes Józef Michnik; Kalwarii – Józef Nowak; Krynicy – Michał Rożankowski; Mielcu – Zygmunt Kaysiewicz; Nowym Targu – Adam Zapiórkowski; Tarnowie – J. Ciechulski; Wadowicach – Teofil Kluk; Zakopanem – Franciszek Kosiński; Zatorze – Józef Medwecki; Żywcu – Zygmunt Rotter⁴⁷.

Wiele oddziałów pracowało aktywnie, ale u niektórych członków można było zauważyć apatię, która zniechęcała zarząd do pracy. Ciężkie czasy wręcz nakazywały skupienie się w silne i zwarte ramy organizacyjne, a wielu kupców Małopolski Zachodniej nadal znajdowało się poza nimi – zadaniem Kongregacji było więc zrzeszenie ich. Rada gildii, dążąc do zacieśnienia kontaktów z prowincją, postanowiła wizytować filie. Z czasem samodzielność oddziałów wzrastała i zazębiała się współpraca z Centralą. W 1929 roku utworzono trzy nowe oddziały – w Brzeszczach, Jaśle i Poroninie. Poza pracą informacyjną oddziały prowadziły również działalność interwencyjną u władz państwowych i samorządowych, pomagając np. ustalać lokalne przepisy. W roku sprawozdawczym 1935/1936 zanotowano silne ożywienie działalności organizacyjnej kupiectwa prowincjonalnego, znajdujące wyraz w tworzeniu się nowych placówek w Andrychowie, Jaworznie, Rabce oraz reorganizacji istniejących – w Krynicy, Łańcucie, Wadowicach i Jaśle. W kolejnym roku ogólna liczba oddziałów wzrosła do dziewiętnastu, gdyż założono pięć nowych: w Limanowej,

⁴³ *Sprawozdanie...*, „Kupiec Polski” 1939, nr 7, s. 5.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 16.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 17.

⁴⁶ *Krakowski Rocznik...*, s. 40.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 33.

Przeworsku, Mszanie Dolnej, Suchej–Makowie Podhalańskim, Wieliczce. Oddziały przykładały się do prowadzenia doksztalających kursów kupieckich, Spółdzielni Wspólnych Zakupów i kas bezprocentowych. Zainteresowanie kupców lokalnych budziły również sprawy podatkowe oraz kredytowe.

Kongregacja zdawała sobie sprawę, że członkowie będą odczuwali dobre strony przynależności do niej, jeśli poradnictwo indywidualne i praca informacyjna będą stały na wysokim poziomie, co było możliwe przy stałej, płatnej pracy sekretariatu. Tylko trzy placówki posiadały sekretarzy (w Jaworznie, Przeworsku i Tarnowie). W innych pełnili tę funkcję wyznaczeni członkowie. Odpowiednio urządzony lokal organizacyjny i biuro posiadało sześć placówek: Chrzanów, Jaworzno, Przeworsk, Tarnów, Trzebinia, Wieliczka i Żywiec. W pozostałych biuro mieściło się w mieszkaniu prezesa⁴⁸.

Na posiedzeniu 5 marca 1937 roku Rada podjęła decyzję o reorganizacji gildii w myśl nowej ustawy o prawie przemysłowym. Przestankami takiej decyzji był brak jednolitej struktury organizacyjnej kupiectwa polskiego, a także niedoskonałości prawa o stowarzyszeniach, gdyż według niego nie wszystkie placówki mogły sprostać swoim zadaniom. Wszystkie organizacje i zrzeszenia należące do Rady Naczelnej Zrzeszeń Kupiectwa Polskiego były zmuszone do rozbudowy i przebudowy swego ustroju w myśl ustawy o prawie przemysłowym z 10 marca 1937 roku. W każdym mieście miała powstać komórka organizacyjna. Przebudowę przeprowadzono przez ujednoczenie dzielnicowo rozbudowanego systemu organizacji. Najmniejsze komórki miały w przyszłości stać się samodzielnymi zrzeszeniami posiadającymi odrębną osobowość prawną. Reorganizacji dokonywano na podstawie statutu zatwierdzonego przez Radę Naczelną Związku Kupiectwa Polskiego w Warszawie lub wzorcowego statutu ustalonego przez Zjazd Delegatów oddziałów z dnia 27 lutego 1938 roku⁴⁹.

Zmiany ustawy wg wzoru Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej⁵⁰ dokonały oddziały w Andrychowie, Jaworznie, Kalwarii, Kętach, Nowym Targu, Skawinie, Żywcu, a reorganizacji według wzorca Rady Naczelnej sekcje w Bochni, Brzeszczach, Bieczu, Gorlicach, Grybowie, Krynicy, Limanowej, Łańcucie, Myślenicach, Nowym Sączu, Rabce, Sanoku, Suchej, Tarnowie, Trzebini, Wieliczce i Rzeszowie. Do kwietnia 1939 roku reorganizacji nie przeprowadziły oddziały: Chrzanów, Dębica, Jasło, Krosno, Przeworsk, Wadowice. Przeksztalceniem nie były objęte oddziały w Jordanowie, Leżajsku, Mszanie i Zawoi, gdyż nie miały warunków do usamodzielnienia się.

Po zorganizowaniu poszczególnych Zrzeszeń, Rada gildii podjęła decyzję o przejściu do kolejnego etapu przebudowy struktur organizacyjnych. Rada opracowała i uchwaliła statut Związku Chrześcijańskich Zrzeszeń Kupieckich Okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie, opracowano go na podstawie Statutu Związku Wojewódzkiego przygotowanego przez Komisję Statutową Rady Naczelnej Związku Kupiectwa Polskiego.

⁴⁸ *Sprawozdania Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej z lat 1928–1936*, „Kupiec Polski”, „Świat Kupiecki”.

⁴⁹ *Sprawozdanie...*, „Kupiec Polski” 1937, nr 7, s. 4–5.

⁵⁰ Wzór Kongregacji w większej mierze dostosowany był do regionalnych zwyczajów organizacyjnych i uwzględniał specyficzne postulaty kupiectwa małopolskiego. *Sprawozdanie...*, „Kupiec Polski” 1937, nr 7, s. 7.

Terenem działalności Związku było województwo krakowskie oraz powiaty województwa lwowskiego: Brzozów, Kolbuszowa, Krosno, Łańcut, Przeworsk, Rzeszów, Nisko i Tarnobrzeg. Siedziba mieściła się w Krakowie. Zadania Związku były podobne do celów Kongregacji. Władzę Związku tworzyły: Zarząd, Walne Zebranie, Rada, Prezydium oraz Komisja Rewizyjna.

Zarząd był organem wykonawczym powołanym przez Radę Delegatów. Miał koordynować prace zrzeszeń w zakresie całokształtu zagadnień handlowych, nadając im cech jednolitości. W jego skład wchodził prezes, 3 wiceprezesów, skarbnik oraz 4 członków. Kadencja trwała 3 lata. Istniała możliwość powołania maksymalnie 3 osób z głosem doradczym.

Walne Zebranie miało zbliżony zakres działania do zakresu wcześniejszego Walnego Zgromadzenia, ponadto Zebranie zatwierdzało sprawozdania Zarządu i Komisji Rewizyjnej, udzielało absolutorium Radzie, wybierało radców i ich zastępców, członków Komisji Rewizyjnej i ich zastępców, ponadto członków Rady Izby Przemysłowo-Handlowej⁵¹.

Rada była organem stanowiącym⁵². Składała się z 18 radców, wybieranych przez Walne Zebranie na 3-letnią kadencję. W posiedzeniach Rady mogli brać udział zastępcy członków Rady, delegaci oddziałów zamiejscowych, przedstawiciele kół branżowych, przewodniczący Komisji Rewizyjnych oraz dyrektor Biura Kongregacji⁵³.

Związek na podstawie uchwały Zjazdu Rady Delegatów powoływał do życia Rady branżowe, w skład których wchodziły koła i samoistne zrzeszenia branżowe, będące członkami Związku. Rady branżowe działały na podstawie regulaminu zatwierdzonego przez Zjazd Rady Delegatów⁵⁴.

Nowością było wprowadzenie podziału na członków: zwyczajnych, nadzwyczajnych i honorowych. „Członkiem zwyczajnym była pełnoletnia osoba fizyczna, posiadająca obywatelstwo polskie, spółka handlowa, spółdzielnia, oraz każda osoba prawna prowadząca samoistnie i zawodowo jeden z przemysłów określonych w obowiązującym prawie przemysłowym, pod warunkiem posiadania zakładu handlowego. Członkiem mógł być tylko chrześcijanin lub firma chrześcijańska”⁵⁵.

Członkiem nadzwyczajnym była osoba prowadząca samoistne przedsiębiorstwo przemysłowe lub wykazała się wybitnymi zasługami dla rozwoju Związku⁵⁶.

Zwykli kupcy nie zajmowali się sprawami prawno-organizacyjnymi; głównym ich problemem był brak sieci hurtowni chrześcijańskich i krótkowzroczna polityka przemysłowa, przejawiająca się częstymi zmianami prawa oraz wysokimi podatkami.

Coraz większą żywotność wykazywały kasy bezprocentowe. Kwestią szkolnictwa i kursów zajmowały się: Andrychów, Bochnia, Grybów, Jasło, Jaworzno, Łańcut,

⁵¹ *Sprawozdanie...*, „Kupiec Polski” 1939, nr 8, s. 15.

⁵² *Ibidem*, s. 13.

⁵³ *Ibidem*, s. 15.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 14.

⁵⁵ Za firmę chrześcijańską uważano taką, której kapitał zakładowy znajdował się wyłącznie w rękach Polaków – chrześcijan. *Sprawozdanie...*, „Kupiec Polski” 1939, nr 8, s. 14.

⁵⁶ *Sprawozdanie Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej w Krakowie za rok sprawozdawczy 11 IV 1937–24 IV 1938*, „Kupiec Polski” 1938, nr 7, s. 9.

Nowy Sącz, Przeworsk. W Suchoj założono gimnazjum kupieckie, lecz nie spotkało się ono z wielkim zainteresowaniem⁵⁷.

W roku sprawozdawczym 1938/1939 łączna liczba placówek wynosiła 38, gdyż powstały placówki w Bieczu i Brzesku⁵⁸. Szybki rozwój Centralnego Okręgu Przemysłowego, a co za tym idzie pojawienie się warunków inwestycyjnych, pozwoliło na rozwój powiatów pozostających na wręcz prymitywnym poziomie. Doprowadziło to jednocześnie do powstawania licznych oddziałów i przesunięcia wpływów Kongregacji na wschód⁵⁹. Gildia miała nadzieję, że w okresie decentralizacji wywołanej przystosowaniem się do nowej struktury organizacyjnej, oddziały staną się istotną reprezentacją Centrali. Jako ostatnie miały powstać oddziały w Tarnobrzegu i Rudniku. Po ich założeniu liczba ośrodków miała wynieść 40, niestety wybuch wojny pokrzyżował te plany⁶⁰.

Tab. 2. Oddziały zamiejscowe Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej w 1939 roku

Lp.	Nazwa oddziału	Rok założenia	Prezes	Liczba członków
1	Andrychów	1936	Tadeusz Szczerski	67
2	Bochnia	1937	Mieczysław Szneider	104
3	Brzeszcze	1938	Jan Siuta	41
4	Biecz	1938	Witold Fusek	31
5	Brzesko	1938	Marian Geratowski	157
6	Chrzanów	1919	Marian Kantor	236
7	Dębica	1937	Franciszek Augustyn	66
8	Gorlice	1937	Franciszek Boczek	59
9	Grybów	1937	Władysław Wilga	55
10	Jasło	1932	Andrzej Karpiński	48
11	Jaworzno	1936	Ludwik Bazarnicki	169
12	Jordanów	1937	Mieczysław Wawrzyński	40
13	Krosno	1938	Józef Szubra	68
14	Kalwaria	1937	Jan Galas	55
15	Kęty	1937	Zdzisław Zajączek	100
16	Krynica	1926	Stanisław Kmiotowicz	42
17	Limanowa	1927	Tomasz Bieda	48
18	Łańcut - Leżajsk	1935	Aleksander Chmiel	93
19	Mszana Dolna	1937	Andrzej Pacholek	40
20	Mielec	1937	Stanisław Weryński	62
21	Myślenice	1937	Franciszek Nowakowski	41

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ *Sprawozdanie...*, „Kupiec Polski” 1939, nr 7, s. 11.

⁵⁹ *COP potrzebuje silnych placówek gospodarczych*, „Kupiec Polski” 1939, nr 4, s. 4.

⁶⁰ *Sprawozdanie...*, „Kupiec Polski” 1939, nr 7, s. 11.

22	Nowy Sącz	1926	Jan Gruber	76
23	Nowy Targ	1920	Adam Zapiórkowski	43
24	Przeworsk	1936	Władysław Pretorius	94
25	Rzeszów	1938	W. Uzarski	52
26	Rabka Zdrój	1936	Witold Żebracki	53
27	Stalowa Wola	1939	Antoni Migielski	40
28	Sanok	1937	Jan Hrabar	62
29	Szczawnica	1937	Sebastian Wiśniewski	45
30	Sucha–Maków Podhalański	1937	Tomasz Duda	55
31	Skawina	1932	Franciszek Janik	31
32	Tarnów	1922	Kazimierz Sokulski	140
33	Trzebinia	1936	Antoni Kościółek	81
34	Wadowice	1936	Józef Jeremkiewicz	34
35	Wieliczka	1937	Teodor Sapiński	47
36	Zawoja	1937	Wincenty Sitarz	17
37	Żywiec	1925	Rudolf Kaiser	85
38	Zakopane	1931	Antoni Krzyżak	142

Źródło: *Sprawozdanie Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej za rok sprawozdawczy od 23 kwietnia 1938 do 23 kwietnia 1939*, „Kupiec Polski” 1939, nr 8, s. 7–10

W miarę zmieniającego się ustawodawstwa przemysłowego, przeobrażeń gospodarczych, a co za tym idzie potrzeb kupiectwa oraz kierując się celami statutowymi, m.in. współpracą z władzami i instytucjami państwowymi, gildia decydowała się na ewolucję zapisów statutowych⁶¹. Nastąpiły one wraz z wejściem Kongregacji do Rady Naczelnej Zrzeszeń Kupiectwa Polskiego w czerwcu 1925 roku. Rada obejmowała całą Rzeczpospolitą, jej celem była działalność nadzorczą i solidarna reprezentacja wobec władz politycznych⁶².

Po wejściu w życie w grudniu 1927 roku nowej ustawy o prawie przemysłowym, „porzucającej przymus [...] i wprowadzającej całkowitą swobodę w organizowaniu Korporacji i Związków Kupieckich”, ponadto zwalniającej z przedstawienia dowodu uzdolnienia⁶³, przed Kongregacją stanęła kwestia czy zorganizować swój ustrój na podstawie wspomnianej ustawy i przeistoczyć się w stowarzyszenie przemysłowe o charakterze prawnopublicznym czy pozostać wolnym stowarzyszeniem pozbawionym przywilejów ze strony państwa, ale tym samym nie podlegać naciskom władz przemysłowych. Początkowo władze gildii podjęły uchwałę, aby zorganizować się zgodnie z Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej o prawie przemysłowym. Kongregacja i jej oddziały przygotowały odpowiednie zmiany statutu, ale ostatecznie zrezygnowały z przekształcenia i dokonały reasumpcji wcześniejszych

⁶¹ K. Jelonkówna, *Kongregacja Kupiecka ...*, s. 120.

⁶² Ibidem.

⁶³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 7 VI 1927 r. – Prawo przemysłowe (Dz. U. z 15 IV 1927, nr 53, poz. 468).

uchwał, gdyż groziło to utratą niezależności i swobody działania, które posiadała jako wolne stowarzyszenie oparte na przepisach austriackiej ustawy o stowarzyszeniach. Przeistoczenie się organizacji i jej oddziałów w korporację przemysłowe mogło przyczynić się do daleko idącej ingerencji władz⁶⁴.

29 kwietnia 1928 roku uchwałą Zgromadzenia dokonano niewielkich zmian w statucie organizacji⁶⁵. Ponadto 10 kwietnia 1932 roku Walne Zgromadzenie uchwaliło zmiany dotyczące przede wszystkim nałożenia na członków Rady obowiązku uczestnictwa w jej pracach pod groźbą utraty mandatu oraz wprowadzające instytucje zastępców członków Rady⁶⁶.

Chcąc zapewnić stałą i szybką pomoc swoim członkom, gildia utworzyła stały sąd polubowny, gdyż procesy cywilne bardzo często ciągnęły się latami, a zaletą omawianego sądu była szybkość postępowania, ponadto nie był on związany przepisami procedury cywilnej, starał się również „życiowo” ujmować sprawy kupców. 2 kwietnia 1933 roku Walne Zgromadzenie powzięło decyzję o zatwierdzeniu zmian w statucie⁶⁷.

Omawiane ewolucje statutu przeprowadzone na Walnych Zgromadzeniach we wspomnianych latach zostały zatwierdzone decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie, 20 lutego 1934 roku, w myśl której Kongregacja jako „Stowarzyszenie Rejestrowe” zachowało osobowość prawną oraz prawo zakładania oddziałów, podlegając „Prawu o Stowarzyszeniach”⁶⁸.

Ostateczne przemiany ustrojowe dokonały się w latach 1937–1939 zgodnie z ustawą z 10 marca 1937 roku⁶⁹. Przebudowa struktury organizacyjnej gildii doprowadziła do zmiany statutu, gdyż wcześniejszy, oparty na prawie o stowarzyszeniach, musiał być dostosowany do wyżej wspomnianego prawa przemysłowego. Nowy akt prawny został zatwierdzony przez Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie 26 lutego 1939 roku, a 18 marca 1939 roku przedłożono go do zatwierdzenia Ministrowi Przemysłu i Handlu. Prawo przemysłowe nakładało na Kongregacje poważniejsze niż dotąd obowiązki i zwiększało odpowiedzialność w stosunku do Władz. Dodano zapis, iż gildia dąży do „unarodowienia handlu, przemysłu i rzemiosła polskiego”. Kongregacja stała się „ekskluzywną” chrześcijańską korporacją.

Dzięki ciężkiej, żmudnej pracy Kongregacja dokonała przebudowy życia organizacyjnego, likwidując niezdrową mozaikę zrzeszeń polskiego kupiectwa, konsolidując go, nadając mu charakter jednolity, umożliwiający sprawne działanie⁷⁰.

⁶⁴ *Ze sprawozdania Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej za rok 1928*, „Świat Kupiecki” 1929, nr 17, s. 259.

⁶⁵ *Z Walnego Zgromadzenia Kongregacji Kupieckiej w Krakowie, cz. I*, „Świat Kupiecki” 1929, nr 23, s. 369-370.

⁶⁶ *Sprawozdanie... „Kupiec Polski” 1932*, nr 7, s. 7; *Sprawozdanie z Walnego Zgromadzenia Kongregacji Kupieckiej w Krakowie*, „Kupiec Polski” 1932, nr 10, s. 7-8.

⁶⁷ *Z Walnego Zgromadzenia Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej w dniu 2-go kwietnia 1933*, „Kupiec Polski” 1933, nr 11, s. 8.

⁶⁸ *Sprawozdanie krakowskiej Kongregacji Kupieckiej w Krakowie za rok sprawozdawczy 2 IV 1933–15 IV 1934*, „Kupiec Polski” 1934, nr 7, s. 7.

⁶⁹ *Sprawozdanie... „Kupiec Polski” 1937*, nr 7, s. 4-5.

⁷⁰ *Sprawozdanie... „Kupiec Polski” 1939*, nr 8, s. 16.

Trudno dziś stwierdzić, jak kształtowałyby się jej losy, gdyby nie wybuch II wojny światowej, który przerwał funkcjonowanie Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej aż do 1 lutego 1945 roku⁷¹.

Increase in the activity and development of organizational structures of the Krakow Merchant Congregation in years 1923–1939

Abstract

Regaining independence by Poland was the moment of reviving the Krakow Merchant Congregation, which thus began to care actively for the interests of the merchantry. To ensure advantageous conditions for the development of commerce, new directions of activity of the organization had to be indicated, basing on the legal regulations. The 1923 statute regulated the functioning of the guild, determined its range of activity and goals, as well as means to achieve them. It listed the laws and duties of members, as well as the principles of obtaining and losing the membership. It assigned the authorities and the range of their activity. It also determined the methods of solving disagreements between merchants, and between apprentices. It specified the ownership matters and money management even in case of dissolving the organization. The Congregation valued most highly its members, defended them against the authorities, attended them in obtaining concessions, and tried to improve their situation. Branch sections were created in order to understand better the problems of particular merchants, and to work more efficiently. It is also remarkable how organizational work was conducted, e.g. setting up and strengthening provincial departments, which involved tedious reorganization and adaptation to the changing law, especially in the last period of activity of the Congregation. The results of its work were a sign of its energetic and dynamic development, and it was becoming more powerful every year.

⁷¹ K. Jelonkówna, *Kongregacja Kupiecka...*, s. 120–121.

